

Kulturmiljöstrategier

för Hässelholms kommun

Godkännandehandling 2020-02-12
Antagen kommunfullmäktige 2021-03-01

DIARIENUMMER: BN2018-417, KLF2020/272

FASTSTÄLLT DEN: 2021-03-01 § 39

FASTSTÄLLT AV: KOMMUNFULLMÄKTIGE

FÖR REVIDERING ANSVARAR: MILJÖ- OCH STADSBYGGNADSNÄMNDEN

FÖR UPPFÖLJNING ANSVARAR: MILJÖ- OCH STADSBYGGNADSNÄMNDEN

DOKUMENTET GÄLLER FÖR: KOMMUNKONCERNEN

GILTIGHETSPERIOD: 2021-03-01-TILLSVIDARE

OMSLAGSBILD: HÄSSLEHOLMS KOMMUN

UTVECKLAT AV: MALIN BACKMAN, INGELA KARLSSON BLOMÉN OCH SOFIE KLING MATHIASSEN MILJÖ- OCH
STADSBYGGNADSFÖRVALTNINGEN

► Innehåll:

Kulturmiljöstrategier

Sammanfattning	4
Varför behövs kulturmiljöstrategier?	6
Vision för kulturmiljön i Hässleholms kommun	9
Strategi 1: Öka kunskapen om kulturmiljön	10
Strategi 2: Skydda och utveckla kulturmiljöer hållbart	12
Strategi 3: Främja samverkan mellan olika aktörer	15

► Sammanfattning

Kulturmiljöstrategin anger inriktningen för det kulturmiljöarbete som ska genomföras i kommunen de närmsta åren, fram till 2035. Den ger en samlad bild av hur kommunens kulturmiljövärden ska hanteras och visa sambanden mellan kulturarv, kulturmiljö, natur och hållbarhetsarbete. Strategin tydliggör att kulturmiljön är viktig för kommunens attraktionskraft, liksom i bygget av ett hållbart, jämställt och tryggt samhälle. Genom insatser för kulturmiljön uppnås även andra värden.

Kulturmiljöstrategierna består av tre strategier:

Strategi 1: Öka kunskapen om kulturmiljön

Strategi 2: Skydda och utveckla kulturmiljöer hållbart

Strategi 3: Främja samverkan mellan olika aktörer

Enligt strategi 1 bör kommunen verka för ett antal mål, t ex inventera och värdera kulturmiljöer i hela kommunen med syfte att användas som kunskapsunderlag och stöd i planeringen, använda kulturmiljöplaner som stöd i den fysiska planeringen, uppmärksamma och informera om kommunens byggnadsminnen, riksintressen för kulturmiljö och andra intressanta kulturmiljöer, skapa förutsättningar för exempelvis att utveckla kulturmiljöer som besöksmål.

I strategi 2 bör kommunen verka för att skydda värdefulla kulturmiljöer i detaljplan, att ny bebyggelse integreras med befintliga kulturmiljöer, bevara och utveckla landsbygdens identitet, utveckla invånarnas intresse för historiska och kulturhistoriska miljöer för att nå social hållbarhet och integration och tillvarata och vidareutveckla ett levande kulturlandskap.

Strategi 3 handlar om att kommunen bör verka för bland annat att tillgängliggöra planeringsunderlag för allmänheten, att kulturarv skapar sysselsättning i flera sektorer, samarbete med studieförbund, skolor, intresseorganisationer och föreningar och att knyta samman kommunens kulturmiljöarbete med statliga myndigheters kulturmiljöstrategier.

I bilagan till strategierna finns en kulturmiljöbeskrivning av Hässleholms kommun i historiskt perspektiv, beskrivning av internationella konventioner, nationell vision och nationella mål, redogörelser för viktiga begrepp och lagstöd, vilka kulturmiljöaktörer det finns och en genomgång av kulturmiljöer i Hässleholms kommun.

► Varför behövs kulturmiljöstrategier?

Kulturmiljöstrategin anger riktningen för det kulturmiljöarbete som ska genomföras i kommunen de närmaste åren, fram till 2035. Den är en av flera ämnesstrategier som förtydliga kommunens ställningstagande på en övergripande nivå. Den ska ge en samlad bild av hur kommunens kulturmiljövärden ska hanteras och visa sambanden mellan kulturarv, kulturmiljö, natur och hållbarhetsarbete. Strategin tydliggör att kulturmiljön är viktig för kommunens attraktionskraft, liksom i bygget av ett hållbart, jämställt och tryggt samhälle. Genom insatser för kulturmiljön uppnås även andra värden.

Vad är en kulturmiljö?

Kulturmiljöer är miljöer som har påverkats av människor och som är bärare av angelägna berättelser. De berättar en gemensam historia och kan vara allt från en enskild plats eller byggnad till hela landskapsavsnitt. Kulturhistoriska platser, byggnader och miljöer ger sammanhang och perspektiv i tid och rum. Kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas är en viktig resurs i arbetet för en hållbar samhällsutveckling, ekonomiskt och miljömässigt och socialt.

Kulturarvets ekonomiska värde består i att bidra till en stärkt arbetsmarknad och tillväxt, inte minst genom att vara attraktiva besöksmål. Det miljömässiga bidraget handlar om att kulturmiljövärden ofta gynnar biologisk mångfald och möjliggör återanvändning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi. Kulturarvets sociala dimension tydliggör sammanhang i tid och rum likväl som i mötet med andra människor, vilket bidrar till integration, samhällsdeltagande och ett stärkt lokalt engagemang. De olika delarna är beroende av varandra och en hållbar samhällsutveckling uppnås först när de är i balans.

En kulturhistorisk skatt

Hässleholms historia är gammal, i landskapet finns spår sedan lång tid tillbaka, bygden är rik på fornlämningar men staden och stationsorterna är unga.

I kommunen finns Havremagasinet, Garnisonssområdet, 1:a Avenyn, från Folke Zettervalls

stationshus via Amelies plats till kyrktorget med Kyrkan, Valdus Wikéns vackra församlingshus, Kyrkskolan och det nyligen renoverade orgelbyggare Bensons hus. Vid Finjasjöns norra strand finns 14 000 år gamla lämningar av bofasta invånare, runt om i kommunen rikligt med fynd från järnåldern och spår av den järnhantering som bedrevs i norra Skåne från tidig medeltid. Här finns 900-åriga kalkmålningar i kyrkor från 1100- och 1200-talen. Gods och gårdar från renässansen med minnen från snapphanetiden, som Hovdala slott och Maglö gård. Här finns välbevarade byar, ensamgårdar, hävdad kulturlandskap, ängsmarker och stengården. Laxbromölla, Norra Mellbys skolkulhus, Skeingeberg och många andra platser väl värda att vårda.

Då, nu och sen

Staden är en god representant för det tidiga järnvägssamhället som än idag tydligt visar hur livet kunde levas i en järnvägsort för länge sedan, den är även ett tydligt exempel på en garnisonsstad och välgjorda gula tegelhus från 1950-talets folkhemsepok är vanligt förekommande. När staden växer inåt och förtätas är det viktigt att kulturmiljöerna bibehålls för att stärka Hässleholms identitet och att människor förankras och känner trygghet och kontinuitet i staden.

Hässleholm är en till ytan stor kommun med en stor andel landsbygd. Landsbygden är en viktig del av kommunens kulturarv, här finns många av de kulturmiljöer som är viktiga att uppmärksamma och vårda. Natur- och kulturvärden förstärker ofta varandra. I Hässleholms kommun finns det

många exempel på detta, här är det nära mellan natur och kultur. I landskapet finns fornlämningar, i kulturlandskapet spår av gången tid och vid exempelvis Hovdala finns både natur och kultur i rikligt mått. Tillsammans med kommunens vackra natur finns stora möjligheter att använda dessa kulturmiljöer för att öka kunskapen om vårt samtida samhälle med utgångspunkt i dåtida miljöer. Ett bidrag till ökad hållbarhet, integration och besöksnäring.

Kulturmiljöarbete

Kulturmiljöstrategin tar avstamp i de nya nationella kulturmiljömålen som gäller sedan 2014. Här lyfts kulturmiljön fram som en viktig resurs för en hållbar samhällsutveckling. En utmaning är att kulturmiljöarbetet tangerar många olika verksamheter. En förutsättning för framgång är därför samverkan, både mellan olika samhällsintressen och över geografiska områden.

En aldrig avslutad resa

När statens järnvägar bröt mark och södra stambanan på 1860-talets drogs fram genom den nordskånska ris- och skogsbygden grundades Hässleholm. Nya järnvägar byggdes, kommunens stationsorter tillkom och staden Hässleholm utvecklades till den knutpunkt den är idag. Det är viktigt att stadens och stationsorternas historia och särprägel framhävs och får berätta sin del av Sveriges transport- och resehistoria och att de miljöer som tillkom tack vare järnvägen uppmärksammas och utvecklas för att på bästa sätt bidra till kommunens och järnvägens fortsatta utveckling.

Idag står Hässleholm inför den kanske största förändringen sedan järnvägen kom och orten grundades, nämligen Ny generations järnväg, och allt vad detta kan medföra. Att identifiera vilken påverkan de olika alternativen innebär är viktigt för hela kommunen – kulturlandskapet,

fornlämningarna, stadens och stationsorternas kulturmiljöer - för att kunna hantera och rätt prioritera förändringar. Om det alternativ som förordas i kommunen genomförs, nämligen att dra en ny järnväg genom Hässleholms centrum, kommer stadens allra äldsta delar att förändras. Att ha en väl underbyggd och tydlig plan för hur kommunen ska agera och prioritera är av yttersta vikt för hela kommunens identitet och invånarnas trygghet.

Hässleholm ska framhäva sin särprägel och ta vara på de kulturmiljöer och det kulturarv som staden bär på, som förutom järnvägen bland annat är arvet från militären, tegel- och folkhemsbebyggelsen. Befintliga målpunkter och kulturmiljöer som Hässleholmsgården och Hovdala tillåts utvecklas och bidra än mer till besöksnäringen och därigenom till ett (ekonomiskt och socialt) hållbart samhälle.

Järnvägen är och förblir hela kommunens livsnerv. Till järnvägen knyts minnen och byggda kulturmiljöer. Så har det varit under mer 150 år och så kommer det att fortsätta. Att ta med dåtiden in i framtiden är ett spännande scenario!

Foto: Ingela Karlsson Blomén

Schematisk karta över Hässleholms kommun som inbegrips i kulturmiljöstrategin.

► Vision för kulturmiljön i Hässleholms kommun

Kulturmiljön i Hässleholms kommun ska bidra till ett hållbart samhälle, skapa delaktighet, vara inkluderande och en källa till kunskap, bildning och upplevelser. Nedan beskrivs hur kulturmiljön i Hässleholm kan se ut och nyttjas, runt år 2035. Visionen är även grunden för dokumentets tre strategier: *Öka kunskapen om kulturmiljö*, *Skydda och utveckla kulturmiljön hållbart* och *Främja samverkan mellan olika aktörer*.

År 2035 samspelar kulturmiljö, kultur och utveckling och gör Hässleholm till en inkluderande och attraktiv kommun i regionen.

Kommunens kulturmiljöer är identifierade, uppdateras kontinuerligt och kommunens invånare och besökare är medvetna om vilka värden som finns och agerar utifrån dessa.

Hela kommunen lever och oavsett var man bor stöder kulturarv och kulturmiljön – tillsammans med natur och annat – det goda, trygga och hållbara boendet och livet.

Kulturmiljövärden hanteras lika oavsett var de finns (på landsbygden, i byarna, i stationsorterna eller i staden). Invånarna är stolta över sina välskötta, tidstypiska byggnader. Intresset och kunskapen om kulturmiljövärdena är stort och intresset för att bo och verka i kommunen är på uppåtgående.

Hässleholms kommun uppfattas som trygg, jämställd och välkomnande. Det har varit viktigt att få alla att känna sig hemma i kommunen och som en del av detta har satsningar på att identifiera och utveckla kulturmiljöer gjorts, något som fått god effekt - kommunen är den hållbara och inkluderande plats som eftersträvas.

Järnvägen som en gång byggde Hässleholm håller nu kommunen levande tack vare de goda kommunikationer som finns.

Den nya järnvägen som byggs kommer att flyta fram genom landskapet, väl anpassad till topografi, landskap, och bebyggelse - allt för att minska barriäreffekten.

Här finns goda möjligheter att utan bil nå både kultur- och naturmiljöer. Kommunen har betydande inkomster från besöksnäringen där kulturturismen står för en stor andel. Kulturarvsturismen har blivit en viktig inkomstkälla för kommunen.

Hovdala har utvecklats till bygdens centrum för både friluftsliv och kulturmiljö med vandringsleder, utställningar och mycket annat.

Kommunens vision för kulturmiljö grundas på den nationella visionen för kulturmiljöarbete (som i sin tur bygger på de nationella kulturarvsmålen). Tonvikten har flyttats från bevarande till hur kulturmiljöarbetet kan bidra till en hållbar samhällsutveckling. Det har blivit tydligare att kulturmiljöarbetet befinner sig i gränslandet mellan olika politiska områden, som kulturpolitik, miljöpolitik och samhällsplanering och att behovet av tvärsanknadt arbete har ökat.

► Strategi 1: Öka kunskapen om kulturmiljön

KOMMUNEN BÖR VERKA FÖR ATT:

KORT BESKRIVNING:

Inventera och värdera kulturmiljöer i hela kommunen med syfte att användas som kunskapsunderlag och stöd i planeringen

Sammanställ befintligt material och komplettera med inventering och värdering för att få en komplett bild av kommunens kulturmiljöer i Hässleholms stad, stationsorterna, byarna och på landsbygden. Kulturmiljöplaner för stationsorterna och byarna ska komplettera kulturmiljöplanen för Hässleholms stad. Landskapsanalyser görs ur kulturmiljöperspektiv.

Använd kulturmiljöplaner som stöd i planeringen – informationen ska finnas lättillgänglig på kommunens hemsida eller liknande

Kulturmiljöplaner är ett värdefullt underlag och en källa till information vid kommande planeringsprojekt i olika skalor, samt vid bygglovsprövning. Kulturmiljöplaner kan ge information och vägledning i kulturmiljöfrågor i allt ifrån större fastighetsprojekt och mindre projekt som den enskilde fastighetsägaren genomför.

Uppmärksamma och informera om kommunens byggnadsminnen, riksintressen för kulturmiljö och andra intressanta kulturmiljöer

I Länsstyrelsens regionala kulturmiljöprogram finns i Hässleholms kommun 30 särskilt värdefulla kulturmiljöer utpekade. Dessutom finns två riksintressen för kulturmiljö (Gumlösa och Skeinge) samt ett antal byggnadsminnen – statliga såväl som kyrkliga. Kommunens kunskap och information om dessa bör förbättras och information lägga ut på kommunens hemsida. Varje plats kan exempelvis förse med informationsskyltar, guidade visningar kan genomföras i samarbete med exempelvis ägare eller hembygdsföreningar. Detta kan med fördel kompletteras med nedladdningsbar information vid varje objekt. Vid kunskapshöjande insatser vid byggnadsminnen ska dialog föras med Länsstyrelsen, för tillstånd och möjliga bidrag till insatser.

Kulturmiljövandringar genomförs i hela kommunen

Kulturmiljövandringar genomförs både i Hässleholms stad, i stationsorterna/byarna samt i kulturlandskapet för att informera om och höja intresset och kunskapen om kulturmiljön. Ett sådant samarbete skulle kunna ske med studieförbund, hembygdsförening eller liknande.

► Strategi 1: Öka kunskapen om kulturmiljön

KOMMUNEN BÖR VERKA FÖR ATT:

KORT BESKRIVNING:

Skapa förutsättningar för att utveckla kultur- miljöer som besöksmål

Att besöka kulturmiljöer är populärt. Historiska spår som människor lämnar i form av kulturmiljöer medför en i många fall blomstrande besöksnäring.

Tillgängliga och attraktiva kulturmiljöer som erbjuder utmanande och lärorika upplevelser är en delvis outnyttjad källa för turism.

Den lokala besöksnäringen har ofta en stor potential i att lyfta fram kulturarv i sin marknadsföring. Det finns en stor både ekonomisk och social potential i Hässleholm att utveckla befintliga och nya kulturmiljöer för en mer publik verksamhet. Då naturen är en av kommunens största tillgångar är det lämpligt att undersöka möjligheten att kombinera kultur- och naturbesöksmål. Hovdala är ett tydligt exempel på att kombinationen natur – kultur är attraktiv.

Lyft järnvägens betydelse - då, nu och för framtiden

En utställning, en mobilapp, eller likande som berättar om järnvägens historia och dess betydelse för staden.

En guidad tur genom en app i mobilen kan locka många eftersom det är ett enkelt sätt att sprida kunskap och lockade som av olika anledningar väljer bort "traditionella" guidade turer. Möjligheter finns även att utveckla någon form av spel. Ett sådant samarbete skulle kunna ske med studieförbund, hembygdsförening eller liknande.

Utforma ett skylt- program - Informa- tionsskyltar placeras ut vid kulturhistoriskt intressanta objekt

Infoskyltar placeras ut vid kulturhistoriskt intressanta och värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer som ett led i att höja intresset för och öka kunskapen för kulturmiljön. Det bör finnas ett samband mellan skyltarna och en röd tråd i informationen t.ex. järnväg, tegel, folkhem eller något annat som är typiskt för kommunen.

► Strategi 2: Skydda och utveckla kulturmiljöer hållbart

**KOMMUNEN BÖR
VERKA FÖR ATT:**

KORT BESKRIVNING:

**Skydda värdefulla
kulturmiljöer i detaljplan**

I det pågående arbetet med kulturmiljöplan för Hässleholms stad och kommande kulturmiljöplaner för stationsorterna ska behovet av nya detaljplaner med syfte att bevara och utveckla befintliga kulturmiljöer kartläggas. Kulturmiljöplanerna ska användas som stöd i arbetet med detaljplaner och bygglovshantering.

**Ny bebyggelse
integreras med befintliga kulturmiljöer**

Tillskott i bebyggelsen ska utformas på ett medvetet sätt med utgångspunkt i befintlig bebyggelse och miljö så att hänsyn tas till dess kulturmiljövärden. Kulturmiljöplanen kommer att fungera som stöd - gärna tillsammans med gestaltungsprogram.

**Skapa varierade
stadsmiljöer och
synliggör platsers
identitet och historia**

Staden behöver ett levande centrum med platser, torg och parker som lockar till möten, vistelse och aktiviteter. Det kan handla om att lyfta fram platsers unika värden, exempelvis topografiska variationer, närhet till naturen eller forn- och kulturminnen. Sprid informationen om dessa och gör dem lätta att hitta, exempelvis med tydlig kulturminnes- eller fornlämningsmärkning, informationsskyltar, appar osv. Lyft fram och utöka stadens unika offentliga utsmyckningar och skulpturer, det ska i stadsplaneringen finnas en förståelse för stadslandskapets roll som identitetsskapande element i människors livsmiljö, och uttryck för ett gemensamt kulturarv i ett mångkulturellt samhälle (ur Grönstrategin).

**Bevara och utveckla
landsbygdens identitet**

I Hässleholms kommun är stationsorterna och staden Hässleholm relativt unga medan bygden och därmed kulturlandskapet är uråldrigt. Att utveckla och lära känna landskapet, dess förutsättningar och utvecklingsmöjligheter kan ge värdefull kulturhistorisk information, som rätt hanterad ger goda förutsättningar för utveckling av landsbygden samtidigt som dess särart och kulturhistoriska värde tas tillvara.

► Strategi 2: Skydda och utveckla kulturmiljöer hållbart

KOMMUNEN BÖR VERKA FÖR ATT:

KORT BESKRIVNING:

Ta fram ett välunderbyggt underlag för den kulturmiljöpåverkan som NGJ kommer att få för kommunens kulturmiljöer - och använda det!

Samla befintlig information som rör kulturmiljön längs de utpekade områden som kan påverkas av bygget. Kommunen behöver inventera, dokumentera och sammanställa tillgänglig information. Att ha ett uppdaterat och komplett kunskapsunderlag är viktigt både för att kunna hävda kulturmiljöns unika värden och för att tydligt kunna kommunicera hur kulturmiljön kan komma att påverkas till såväl beslutsfattare som allmänhet.

Kommunen föregår med gott exempel avseende skötsel och förvaltning av kulturmiljöer

Kulturmiljö och kulturarv angår alla – vi är alla skyldiga att ta ansvar för vår miljö, men om kommunen föregår med gott exempel är det lättare för kommuninvånarna att följa efter och intressera sig för kulturmiljön. Kommunen bör föregå med gott exempel och ta väl hand om kulturmiljöer i kommunal ägo. Förhoppningsvis kan detta sporra fastighetsägare att göra detsamma.

Stimulera näringslivet/företagande med koppling till kulturmiljöer

På ett ekonomiskt plan handlar kulturarvets förtjänster bland annat om att kunna omsätta värdet av historiska platser till en socialt och ekologiskt hållbar turism. Kulturarvets värde kan också uttryckas i termer av att kulturarvet skapar arbetstillfällen inom men även för hantverkare, landskapsvårdare, arkeologer med flera. I förlängningen kan vård och förvaltning av byggnader, fornminnen och landskap leda till att en region får ökad attraktionskraft i form av till exempel fler besökare eller högre värderade bostäder. Att skapa förutsättningar för verksamheter baserade på kulturmiljö kan ge mycket tillbaka.

Utveckla invånarnas intresse för historiska och kulturhistoriska miljöer för att nå social hållbarhet och integration

Kulturarvet har en social dimension, det är lätt att samtala om det som varit, minnen och historier. Möjligheten att träffas i sammanhang som berör kulturarvet bidrar till integration, samhällsdeltagande och ett stärkt lokalt engagemang. Detta kan exempelvis ske med hjälp av ideella föreningar, studiecirklar, samtal via SFI eller besök i skolor.

**KOMMUNEN BÖR
VERKA FÖR ATT:**

**Tillvarata och vidare-
utveckla ett levande
kulturlandskap**

KORT BESKRIVNING:

Hässleholms landsbygd är rik på kulturmiljöer och att uppmärksamma dessa och dess värden är viktigt för den sociala hållbarheten. Trygghet och hemkänsla bottnar i förståelse för och kunskap om närmiljön, dess historia och möjligheter. Stora delar av Hässleholms kommun utgörs av ett småbrutet, mosaikartat kulturlandskap, bestående av omväxlande skog, åkrar och betesmarker. Stengärdesgårdar är vanliga och minner om tidigare vedermödor.

Många gårdar är ännu bebodda och ett aktivt jord- och skogsbruk pågår. Ägarstrukturen utgörs av en mångfald av framför allt relativt små markägare. Det är viktigt för ett fortsatt öppet, omväxlande och levande landskap att människor kan bo kvar och bruka sina marker. Kommunen behöver stötta denna utveckling, bl.a. genom bibehållen offentlig service. En tydlig ansvarsfördelning är viktig - att kommunicera vem som ansvarar för vad.

Fotograf: am-tryck

► Strategi 3: Främja samverkan mellan olika aktörer

KOMMUNEN BÖR VERKA FÖR ATT:

KORT BESKRIVNING:

Tillgängliggöra planeringsunderlag för allmänheten

Underlag för planering ska för vara användbara för allmänheten, fastighetsägare och brukare. Att stärka stadens, tätorternas och landsbygdens identitet är ett av de viktigaste skälen att tydligt offentliggöra stadens planer.

Planeringsunderlag ska finnas tillgängliga och uppdaterade på kommunens hemsida. I Utvecklingsstrategier för Hässleholms kommun 2016-04-01 anges att: "Förstärka och tillgängliggöra kommunens kulturmiljöer för nuvarande och framtida generationer".

Stötta förvaltnings- övergripande samarbeten för att tillvarata kulturmiljöfrågor

Eftersom kulturmiljö är ett tvärsanknadt ämne finns det intresse och ansvar inom flera förvaltningar. Att resurser och kompetens samordnas och stöttar varandra är viktigt. Det spar pengar, tid och resurser, befintliga resurser tas bättre tillvara och genom samarbete stärks möjligheterna att göra kulturmiljöfrågorna synliga.

Kulturmiljöaspekter för trygghet och social hållbarhet tillvaratas

Då människor känner sig hemma och delaktiga skapas ett tryggare och mer inkluderande samhälle. Samtal och berättelser om vår miljö och vanor har en stor potential att vara en sammanhållande länk mellan människor. Arbetet med att göra kulturarv tillgängligt behöver utvecklas så att det blir en angelägenhet för fler. Ett ökat engagemang kring kulturarv och samhällsutveckling har stora förutsättningar att skapa en känsla av gemenskap i samhället och bädda för en starkt demokratisk utveckling. Samarbete kan exempelvis ske med skolor, föreningar, sfi eller liknande.

Kulturarv skapar syssel- sättning i flera sektorer

Genom att satsa på kulturmiljöer skapas sysselsättning, dels direkt genom personal på plats såsom guider, hantverkare, butiks- och cafépersonal. Därutöver behövs informationsmaterial och marknadsföring, liksom transporter med mera – det blir en god

► Strategi 3: Främja samverkan mellan olika aktörer

KOMMUNEN BÖR VERKA FÖR ATT:

KORT BESKRIVNING:

uppåtgående spiral. Eftersom kulturarvsarbete är tvärssektoriellt utförs arbete av många aktörer och kompetenser och inom flera typer av organisationer och företag, både privata, ideella och offentliga.

Samarbete med studieförbund, skolor, intresse- organisationer och föreningar

Det lokala engagemanget stärker kulturarvet och bidrar därigenom också till att forma och omforma lokala identiteter. Runt om i kommunen finns eldsjälar som engagerar sig i kulturmiljöfrågor. Om kommunen samarbetar med dessa uppstår en win-win situation, de känner att deras intresse och möda tas på allvar och kommunen får information och förhoppningsvis nya kunskaper.

i Hässleholm finns stora intressen av exempelvis militärhistoria och järnvägshistoria, här finns möjligheter att ägna sig åt urban exploration, och/eller i samverkan med arbetsförmedlingen anordna integrationsprojekt baserade på kulturmiljöer.

Samarbeta med Trafikverket om NGJ

Att samarbeta nära Trafikverket och arbeta fram en tydlig plan för att möta de förändringar och den påverkan som den nya stambanan för den nya generationen järnväg kommer att föra med sig. Genom att ligga i framkant är det möjligt att värdera och ha ett kompetent beslutsunderlag den dag sträckningen ska fastslås. Kunskap i ett tidigt skede är viktigt för att stå rustade inför kommande tågutbyggnader och att så långt möjligt hävda kulturmiljöintressen.

Knyta samman kommunens kultur- miljöarbete med statliga myndigheters kulturmiljöstrategier

Från och med 1 november 2019 har 10 statliga myndigheter egna Kulturmiljöstrategier. De statliga myndigheterna är Boverket, Fortifikationsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdverket, Skogsstyrelsen, Statens fastighetsverk, Statens jordbruksverk, Sveriges geologiska undersökningar, Tillväxverket, och Trafikverket. Det är viktigt att kommunens kulturmiljöarbete knyts samman med ovan nämnda myndigheters vid framtida planärenden.

**KOMMUNEN BÖR
VERKA FÖR ATT:**

KORT BESKRIVNING:

**Samverkan mellan
miljö- och kultur-
miljöintressen**

Kulturarvets miljömässiga värden bygger till stor del på att kultur och natur är nära sammanbundna och genom tiderna har utvecklats i växelverkan med varandra. Dessa delar går ofta hand i hand, exempelvis genom att skötseln av kulturmiljöer många gånger gynnar biologisk mångfald. Kulturmiljöarbetet bidrar också till en ekologiskt hållbar samhällsutveckling genom att möjliggöra återanvändning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi.

I andra fall där kulturmiljöarbetet inte direkt främjar en ekologiskt hållbar samhällsutveckling behövs lösningar som gynnar den ekologiska miljön utan att det sker på bekostnad av kulturmiljön.

”Kulturarv bidrar till att skapa
tillhörighet och förståelse för vår plats i tiden. Det kommer till uttryck
genom att kulturarv säger något om vilka vi är och vad vi varit, var vi befin-
ner oss och vart vi är på väg”

Bilaga

Beskrivning, underlag och lagstöd för:

Kulturmiljöstrategier

för Hässleholms kommun

► Innehåll underlag:

Kulturmiljöbeskrivning av Hässleholms kommun	4
Viktiga begrepp	14
Lagstöd	15
Internationella konventioner, nationell vision och nationella mål	17
Kulturmiljöaktörer	20
Kulturmiljöer i Hässleholms kommun	21
Källor	28

Fotograf: Helen Clargården

► Kulturmiljöbeskrivning av Hässleholms kommun

Hässleholms kommun omfattar socknarna Brönnestad, Farstorp, Finja, Gumlösa, Häglinge, Hästveda, Hörja, Ignaberga, Matteröd, Norra Mellby, Norra Sandby, Norra Åkarp, Nävlinge, Röke, Stoby, Sörby, Vankiva, Verum, Vinslöv, Vittsjö, Västra Torup samt Hässleholms stad. Alla tillhör Västra Göinge härad förutom Hästveda, som ingår i Östra Göinge härad.

Topografi

Kommunområdets norra delar är en fortsättning på det sydsvenska höglandet med skogklädda höjder och mindre odlade och betade marker kring sjöar och vattendrag. I väst där nivåskillnaderna är mindre påtagliga består stora områden av mossmarker. Kring Hässleholm och Finjasjön samt trakten öster om staden kännetecknas landskapet av öppen odlingsbygd. Några stora godsbildningar har genom ett storskaligt ägomönster präglat vissa delar av landskapet. Söderut finns flera åsar eller horstar såsom Matteröds-, Nävlinge och Göingeåsarna, vilka har ett stort inslag av lövskog, framför allt bok. I äldre tid bar trakten mellan Finjasjön och Frosta härad namnet Göingeholm.

Berggrunden domineras av gnejs, undantaget ett område vid Ignaberga, där krita dominerar. Jordmånen är till övervägande del den mindre bördiga nordostmoränen, dock förekommer även istidens sand och grussediment. I kommunen finns ett flertal sjöar, till exempel Finjasjön, Lursjön, Tydingen, Skeingesjön och Vittsjön samt stora vattendrag, varav Helge å är störst. Andra betydande vattendrag är Almaån och Verumsån (Vieån).

Det förhistoriska kulturlandskapet

Fornlämningsregistret visar att stora delar av dagens kommunområde var bebott under förhistorisk tid. Troligen har trakterna kring åar och sjöar ha varit mest attraktiva för en tidig bosättning då de kunde erbjuda lämpliga betes- och slåttermarker. Fasta fornlämningar i form av till exempel långdösen "Bröt Anunds grav" i Vinslövs socken

ger tillsammans med en påträffad boplatz i Norra Mellby belägg för att de första åkerbrukande folken uppehållit sig i de inre delarna av Skåne. Bönderna omvandlade det skogrika landskapet genom svedjebruk och betesdrift. De primitiva brukningsmetoderna medförde att jorden snabbt utarmades och att boplatserna med jämna mellanrum måste flyttas och de små åkrarna lades i träda. Dösarna tillhör denna period. Från stenålderns senare del härrör andra typer av stenkamargravar som gånggrifter och hällkistor, även några sådana har påträffats.

Från bronsåldern finns både fasta lämningar som rösen och älvkvarnar och flera lösfynd. I Brönnestads socken finns en mindre hällristningslokal. Landskapspräglade gravmonument som slättbygdens stora bronsåldershögar finns endast i mindre utsträckning. Det sista förhistoriska skedet, järnåldern, är relativt väl representerat i många av kommunens socknar.

Under äldre järnålder, det vill säga några hundra år före Kristi födelse, inträffade en klimatförändring, som anses ha fått till följd att levnadsbetingelserna radikalt förändrades. Det kallare klimatet gjorde att boskapen måste vinterstallas och därmed blev bosättningen mer stadigvarande. Genom gödsling av jorden fick man bättre skördar och trädesperioderna kunde kortas. Flera stora gravfält vid bland annat Vätteryd, Häglinge, Mala, Hörja och Stångabjär berättar att bebyggelsen varit omfattande redan under yngre järnålder. Ett speciellt intresse är knutet till Vätterydsgravfältet med sina många skeppssättningar. I närheten har det så kallade Sösdalafyndet påträffats, ett

offerfynd från folkvandringstid. Om forna dagars orostider berättar fornborgen på Hälleberga backe i Gumlösa socken.

Järnhanteringen tros ha spelat stor roll i Hässleholmstrakten och ett flertal slaggförekomster här vittnesbörd om utvinning av järn ur myrmalm. I Farstorps socken finns ett område med fossil åkermark. Någon mer detaljerad datering har dock ej gjorts. De fasta fornlämningarna och lösfynden ger oss en uppfattning om den förhistoriska bygdens utbredning.

Gränsbygd - Snapphanebygd

Göingetrakten kom i kläm mellan de danska och svenska enhetssträvanden tid, kring år 1000 e Kr. I äldsta tider lydde dock Göinge under skånska småkungar. Det berättades också om lokala "kungar" enligt en sådan sägen skulle kung Thor, som lagt grunden till kyrkan i Torup, ha dräpts av kungen i Stoby.

Under medeltiden var det ganska vanligt att gods och gårdar donerades till kyrkan. Roskilde domkapitel och Lunds domkyrka fick troligen redan på 1000-talet marken vid Finjasjön och delade in denna i "län", tex Finja län och Mjölkalånga län. Dessa s.k. län var lämpliga skatteområden och arrenderades i regel ut. Efterhand som kristendomen spreds och kyrkor byggdes uppstod ytterligare en indelning, nämligen socken. Gränserna för "län" och socken var ungefär de samma. Gränsdragningarna medförde emellertid stridigheter. Tvistemål mellan jordägare förekommer ofta i de historiska dokumenten. I Skånelagen från 1200-talet nämns också om hur man skulle hantera jordtvister. I den framgår att byarna vid lagens tillkomst hade en fast organisation i byalag.

De stora Smålandsskogarna utgjorde ett naturligt hinder för kommunikationen norrut, och Skåne kom också under lång tid att tillhöra Danmark. Det var dock ofta krig med Sverige och gränstrakterna ut-sattes för anfall och plundringståg. Redan på 1300-talet stod ett slag vid Mjölkalånga i Finja socken. På 1600-talet utspelades flera

strider mellan danskar och svenskar, vilket bland annat skansanläggningen i Vittsjö bär vittnesbörd om. Otryggheten hos bönderna var stor. Många bönder i både Göinge och andra gränstrakter slog sig av den anledningen samman till s.k. bondeuppbåd för att skydda sig mot härjningarna. Under medeltiden och in på 1500- och 1600-talen förekom ett sådant samarbete mellan bönder från både sidor av riksgränsen under namn av bondefreder.

För att skydda landet och befolkningen, eller som en del anser, för att skydda sig själva mot befolkningen, uppförde stormännen på viktiga platser slott och borgar. På båda sidor om Finjasjön finns sådana. I närheten av Finja ligger Mölleröds kungsgård, som uppfördes på 1500-talet. På sydsidan av sjön ligger Hovdala slott. Det är känt redan under medeltiden, och har sedan dess tillhört flera olika danska släkter. På 1600-talet blev Jens Mikkelsen slottets ägare, han adlas senare Ehrenborg.

Efter freden i Roskilde, 1658, skulle Skåne tillhöra Sverige, men stora delar av befolkningen i land-kapet sympatiserade med danskarna. Det är från och med nu som snapphanarna börja upp-träda. De har blivit symboler för Göingetrakten och dess frihetsälskande folk. Det råder emellertid olika upp-fattningar om snapphanarna och deras ursprung. Det troliga är att det var folk från de tidigare bonde-uppbåden och s.k. friskyt-tar, ett slags frihetskämpar, som alla verkade för en återförening med Danmark. De plundringar, bränder och stölder som snapphanarna ibland beskyldes för, kan troligen tillskrivas de fredlösa. Detta var människor som på grund av tidigare brott, eller någon annan anledning, gömde sig i de stora skogarna och levde utanför samhällets rättsskydd.

På hösten 1675, befann sig den svenska kungen, Karl XI, i krig med Brandenburg, Nederländerna och Österrike och råkade dessutom i krig med Danmark samma år. När den danske kungen Kristian V, 1676, landsteg med en här i Skåne,

var det nära att kampen för återförening hade lyckats. Med snapphanarnas hjälp erövrade kung Kristian större delen av Skåne. Vid det blodiga slaget vid Lund, 4 december 1676, vändes dock krigslyckan till svensk fördel. Den bittra kampen, med förödande härjningar från båda hållen, fördes ända fram till 1679.

Jens Mikkelsen hade tidigare tjänat svenskarna och rapporterade till dem om snapphanarnas rörelser under kriget. I augusti 1676, anfördes Hovdala av snapphanar, vars anförare troligen hette Lille Mats. Sägner berättar, att borgen försvarades i trettio timmar, sedan trängde snapphanarna in och byggnaderna plundrades och brändes. Endast tornet håll stånd och kunde räddas. Jens Mikkelsen lyckades fly över Finjasjön. Under flykten kunde han se att även Mölleröds slott brann. Detta förstördes helt och idag finns bara ruinen kvar. Någon tid senare överraskade Jens Mikkelsen och hans män en snapphanestyrka vid Ignaberga. Vid striden som blev resultatet tog Mikkelsen Lille Mats bössa och den har sedan dess bevarats som ett minne.

Ortnamn

Genom ortnamnens efterled kan man ofta härleda hur gammal en ort är. Gårds- och bynamn med efterleder som -löv (till exempel Vins-löv), -inge (till exempel Häglinge, Nävlinge), -stad (till exempel Brönnestad), -lösa (till exempel Gumlösa) anses ha uppkommit under yngre järnålder det vill säga folkvandringstid - vikingatid. En lokalisering till det nu kända Nylaget verkar dock ha skett först under övergången vikingatid - tidig medeltid. Något yngre till sin art är -torpnamnen. De tillhör våra vanligast förekommande ortnamn. Efterleden har ofta utvecklats till -arp. Dessa namn började komma i bruk under vikingatid för att sedan användas långt fram i historisk tid. Till denna namnkategori hör bland annat några av kyrkbyarna (V Torup, N Åkarp och Farstorp). Till ett yngre namnskick räknas -hult och -rödnamnen, vilka anger röjning i skogstrakt. De brukar härledas till medeltid men har även varit i bruk längre fram i tiden.

Fotograf: Sven Persson

De talrika krigen medförde stora lidanden för befolkningen. Göinge var en fattig bygd, namn som Kärråkra och Ljungdala berättar om det karga landskapet.

Jordbruksbygden från medeltid till 1800-talets skiftesreformer

Efter hand som sockenorganisationen fick fastare form under 1100-talet började stenkyrkor byggas i de skånska socknarna, med domkyrkobygget i Lund som förebild. I Hässleholmsbygden har kyrkorna i Farstorp, Ignaberga (gamla kyrkan), Norra Mellby och Gumlösa kvar sin medeltida prägel. Särskilt intressant är Gumlösa kyrka, Nordens tidigast daterade tegelkyrka, invigd 1192. I de övriga kyrkorna finns i vissa fall mer omfattande lämningar i andra endast smärre partier av den ursprungliga romanska anläggningen från 1100–1200-talen. Detta gäller om Brönnestad, Finja, Hästveda Hörja, Stoby, Sörby, Verum, Vinslöv, Vittsjö och V Torup. Flera av dem har konstnärligt högtstående kalkmålningar. Med hänsyn till att det måste ha varit mycket arbetskrävande att uppföra stenkyrkorna bör befolkningen redan under tidig medeltid ha varit tämligen omfattande.

Under medeltiden uppstod flera av de skånska sätesgårdarna och av de i kommunområdet belägna godsens kan Hovdala föras till detta skede. Den nuvarande anläggningen har än idag tack vare det mäktiga tornet och vallgraven prägel av befäst gård. Som befästning har även det unika åttkantiga Skeingeborg fungerat. Borgen var anlagd vid Helge ås utlopp i Skeingesjön. Den övergavs senast under 1400-talet.

Herrgårdarna Björkeberga och Skeinge är av senare datum. Av dessa båda är det enbart vid Skeinge som en högre ståndspräglad bebyggelse finns kvar. Den har karaktär av karolinsk herrgård. De andra av kommunens sätesgårdar har dels sitt ursprung i 1500–1600-talen till exempel Mölleröd, Maglö, Ore-torp, Sandby, Vankiva och Hässleholmsgården, dels i 1700-talet såsom Åraslöv och Sörby-torp.

Kulturlandskapet var under flera århundraden tämligen oförändrat. De större byarna var kon-centrerade till slätten medan ensamgårdar och mindre byar om två, tre gårdar var vanliga i skogstrakten. Utanför den samlade bebyggelsen låg åkertegarna och längre bort utmarken med hag- och ängsmark, den senare ofta i anslutning till sank terrängpartier. Mellan byarna och gårdarna fanns obebyggda skogs- och mossområden. Jordbruk och framför allt boskapsskötsel var de huvudsakliga näringarna. För bönderna kring Ignaberga utgjorde kalkbrytningen en säsongsbetonad binäring. Brytningen har rötter i tidig medeltid.

Jordbruksbygden efter skiftet. Den industriella bygden

Skiftesreformerna under 1800-talet gjorde att de gamla bykärnorna upplöstes, gårdarna flyttades ut och ny odlingsmark började användas. Slättbygdens bönder var först med att genomföra skiftet, redan under seklets första decennier. I skogsbygden ägde de flesta skiftena rum under 1820–40-talen, men på enstaka platser först åren kring seklets mitt. I stället för de utflyttade gårdarna växte det upp en husmansbebyggelse på de gamla tomterna. Samtidigt byggdes en mängd torp upp på de sämre odlingsmarkerna i de mer perifera delarna av byarna. Senare under 1800-talet blev hemmansklyvningen vanlig och allt mer jord lades under plogen, åkrar röjdes och av den röjda stenen byggdes kilometervis med stengärdesgårdar.

Genom utdikning och sjösänkningar ökades odlingsarealerna ytterligare. 1710- och 1800-talens befolkningsökning resulterade bland annat i om-, till- eller nybyggnad av sockenkyrkorna för att ge tillräckligt utrymme åt det växande invånarantalet. Vanligt var att byggnaderna gjordes rymligare genom att korsarmar byggdes till. I Ignaberga övergavs dock den romanska kyrkan och en ny i tegel restes under 1880-talet strax norr om den gamla. Även i Norra Sandby uppfördes en ny kyrka, som invigdes 1864. Samtidigt raserades den äldre.

► Kulturmiljöbeskrivning av Hässleholms kommun

Andra socknar som fick helt nya kyrkor var Häglinge 1877, Norra Åkarp 1882, Nävlinge 1855 och Röke 1906.

Före 1860 var Röinge centralort i bygden, byn ligger ett par kilometer österut från centrala Hässleholm. Röinge var häradscentrum för Västra Göinge härad. Där fanns tingshuset, som står där än idag. Här fanns häkte och det var i Röinge man samlades på marknadsdagarna. Då kunde man förutom att göra affärer se avrättningarna på Galgbacken. I byn fanns även en station för diligenslinjen och en gästgivargård.

När södra stambanan omkring 1860 drogs genom området och stationer anlades skedde en etablering av industrier och hantverk i större skala. Av stationerna utvecklades Hässleholm mycket snabbt till att bli den mest betydande. I och med att man anlade järnvägen Hässleholm-Kristianstad 1865 och Hässleholm-Helsingborg 1875 förstärktes ortens roll som knutpunkt.

Hässleholm fick stadsprivilegier 1914 och samma år stod kyrkan i rött tegel färdig. Industrier som den mekaniska verkstaden blev tidigt mycket betydande. Under 1900-talet har skolor och regementen förlagts till staden.

Järnvägen kom på 1890-talet att kompletteras med en bana till Markaryd. Redan 1886 stod en bana färdig mellan Hästveda och Karpalund.

Större stationssamhällen uppstod även i Sösdala, Vinslöv, Tyringe, Bjärnum, Hästveda och Vittsjö. Framför allt i Bjärnum, Emmaljunga och Vittsjö växte det upp ett flertal möbelfabriker. Naturskönt belägna orter som Vittsjö och Tyringe blev genom järnvägen lätta att nå och kunde därigenom utvecklas till omtyckta turistorter.

Under de senaste decennierna har det skett en omvandling av det äldre kulturlandskapet.

Ändrad jordbruksdrift med rationella metoder och redskap har fått till följd att de små brukningsenheterna i skogsbygden lagts ner. Tidigare betes- och ängsmarker har planterats med skog och en del av de mindre gårdarna har övergivits eller förvandlats till fritidshus. Samtidigt expanderar tätorterna och ny industri- och bostadsbebyggelse läggs på den tidigare odlingsmarken.

I vissa delar av kommunen är det nya vägnätet ett dominerande inslag i landskapsbilden. Trots detta kan man på många ställen i kommunen fortfarande finna skog och träd som minner om ett tidigare öppet landskap.

Hässleholm före 1860

Hässleholm har vuxit fram ur det stationssamhälle som började uppföras omkring 1860 kring stationen vid den då nyanlagda Södra stambanan. Området för själva stationen och bangården var en del av en större ljunghed. Marken för spår, stationsbyggnaden och bangård skänktes till Statens Järnvägar av August Ehrenborg, ägare till Hässleholmsgården. Hans mor, Amelie Ehrenborg, donerade marken till det som skulle komma att bli Kyrktorget och Första Avenyn. Hon har även gett namn till den plats som skapats vid ombyggnaden Hässleholm centrum - Amelies plats. Hässleholmsgården var ett säteri som fick ge namn åt stationen och därmed även till det framväxande samhället. Namnet är belagt sedan 1382. Namnet härleds ur hassel och holme (dunge).

Ortnamn med naturbeteckningar och tidiga skriftliga belägg har ofta ett förhistoriskt ursprung från järnåldern. Innan järnvägen kom till Hässleholm var detta ett för skånska förhållanden relativt glest befolkat och kargt område. Landskapet var betydligt mer öppet än idag med hedmarker, åkrar och ängar. I området fanns mindre bondbyar samt några mindre herrgårdar och ett större gods, Hovdala. Strax nordost om stationsområdet låg till exempel den idag helt försvunna Låreda by. Ett par kilometer österut låg det gamla häradscentrumet för Västra Göinge härad i Röinge by.

Den gamla landsvägen Helsingborg – Kristianstad – Blekinge korsade den blivande bangården i dess norra del. Väster om staden, vid Mölleröds kungsgård, har lämningar efter landets äldsta kända boplatser från jägarstenålder hittats. I och runt om Hässleholm finns fornlämningar från brons- och järn-ålder som tyder på att området haft en för sin tid stor befolkning.

Om Göinges och Skånes roller i den danska riksbildningen under sen järnålder tidig medeltid är mycket lite känt. Skåne hade under tidig medeltid en särställning i det danska riket med eget landsting och speciell kunglig ämbetsman, gälkaren. Under historisk tid har Skåne i allmänhet, och Göinge i synnerhet, utgjort ett gränsområde mellan Sverige och Danmark. Detta drabbade områdena runt Hässleholm hårt ända in på 1700-talet med ödeläggelse, plundring och avfolkning på grund av återkommande krigshandlingar.

Järnvägssamhället

Vid mitten av 1800-talet infördes en del mycket viktiga reformer i Sverige som till exempel skråväsendets avskaffande 1846, handels- och tullfrihet inom riket, bolagslagstiftning m.m. Riksdagen fattade också beslut om att staten skulle bygga så kallade stambanor enligt bryta-bygd-principen. 1856 invigdes första delen av södra stambanan mellan Malmö och Lund. 1860 hade banan nått till Hässleholm. Bryta-bygd-principen innebar bland annat att banan skulle dras så att etablerade städer undveks. Dessa skulle i stället ansluta sig med privata banor. Redan 1865 blev Hässleholm en järnvägsknut då en bana från Kristianstad anslöts (CHJ). Tio år senare invigdes järnvägen till Helsingborg (HHJ). Genom den år 1890 invigda banan till Vittsjö (WHJ) fick Hässleholm de banor som fortfarande finns kvar. Banan till Vittsjö förlängdes 1892 till Markaryd och 1899 till västkustbanan i Ve-nge.

Ehrenborg lät SJ:s ingenjörer stycka upp marken öster om stationen i lämpliga tomter. Som förlaga använde de troligen sig av planen för Mösseberg som SJ:s förste chefsarkitekt Edelsvärd upprättade

1858. Tomtstyckningsplanen ligger till grund för dagens gatunät i centrala Hässleholm med sina trädkantade avenyer, bredare huvudgator och smalare bakgator.

Redan efter tio år hade det nya samhället 700 invånare. Tingsplatsen flyttade 1866 in till Hässleholm och det nybyggda tingshuset. Järnvägarna var stora arbetsgivare som behövde mycket folk till både drift och underhåll. Samhället växte snabbt och 1888 blev Hässleholm municipal-samhälle för att 1901 bli köping. Detta innebar bland annat att byggandet blev reglerat genom en byggnadsstadga. En mer stadsmässig bebyggelse ersatte den första tidens låga träbebyggelse. Utanför stadens område uppfördes bebyggelsen oreglerat. Under köpingstiden, som varade fram till dess att Hässleholm blev stad 1914, uppfördes ett flertal viktiga byggnader för att markera den blivande stadens ambitioner som till exempel kyrka, stadshotell, elverk, vattentorn, brandstation, skolor mm.

Garnisonsstaden

När indelningsverket upphörde och det beslutades att Skånska trängkåren, T4, skulle förläggas till Hässleholm inleddes stadens epok som garnisonsort. T4 kom att flytta in i nybyggda kaserner utmed Finjagatan strax nordväst om köpingen. 1947 flyttade skånska pansarregementet, P2, till Hässleholm och till ett område sydväst om staden. Den militära epoken som till stor del präglat livet i Hässleholm upphörde i och med garnisonsens nerläggning år 2000.

Industristaden

Sveriges strukturiomvandling från agrart bondesamhälle till en industrination under det sena 1800-talet och 1900-talets första halva, är tydlig i Hässleholm där flera industrier växte fram såsom mekaniska verkstäder, läkemedelsindustri, agrarindustri m.m. Göingebygden var en av landets största emigrantbygder där vissa landsbygdssocknar halverade sin befolkning under loppet av en generation. Av de som inte emigrerade flyttade många till Hässleholm och andra samhällen.

Folkhemmet

I början av 1900-talet var bostadsförhållandena i Sverige bland de sämsta i Europa med trångboddhet och dåliga sanitära förhållanden. Under det sena 1920-talet växte ett nytt stadsbyggnads- och arkitekturideal fram som tog avstånd från den alltför täta staden och det framfördes krav på att samhället skulle finansiera utbyggnaden av goda bostäder åt alla, den så kallade folkhemstanken och funktionalismen. I Hässleholm inleddes denna epok i mitten av 1930-talet och tog slut i och med miljonprogrammets avslutande 1975. Bebyggelsen från denna epok är helt dominerande i stora delar av staden. Epoken kan indelas i flera olika delepoker som har sina egna karaktärsdrag.

Stationsorterna

Stationsorternas gemensamma nämnare är järnvägen och att de grundades, flyttades eller växte tack vare järnvägen, men i övrigt har de olika karaktär.

Ballingslöv

Ballingslöv är kommunens minsta stationsort men här finns en av Sveriges största köks- och badrumstillverkare, Ballingslöv AB. Södra stambanan förbi Ballingslöv öppnades 1862 med stationen tillkom först 1871 då stationen öppnades. Den nya stationsortorten med stationshuset i centrum växte fram strax söder om gamla Ballingslövs by.

I trakten finns även rikligt med fornlämningar. Här finns även ett naturminne – en stor ask. Ortsnamn med ändelsen ”löv” i Göinge förekommer endast i Helgeåns och Almaåns dalgångar. Dessa namn sägs beteckna den äldsta kulturbygden i Göinge.

Orten domineras av småhusbebyggelse och Ballingslövs ABs tillverkningslokaler.

Bjärnum

Bjärnums ursprung är en by belägen öster om dagens kyrkby med gästgivargård längs den gamla huvudvägen mellan Skåne och Småland. Den

medeltida kyrkan revs 1881 för att ersättas av en nyromansk dito 1882 med glasmålningar av Stig Carlsson.

Järnvägen kom till Bjärnum 1890 och vid stationen etablerades ett nytt stationssamhälle strax väster om den gamla byn längs järnvägen Hässleholm–Veinge (Halmstad). I mitten av 1900-talet utvecklades orten till ett industrisamhälle och ett centrum för svensk möbeltillverkning och på 1950-talet fanns ungefär 40 möbelfabriker i Bjärnum, några finns ännu kvar.

Järnvägen är en tydlig gräns mellan den västra delen där kyrkan och ett fåtal bostäder och företag finns och den östra där Bjärnums alla viktiga funktioner och större delen boende och företag är lokaliserade. Orten domineras av småhusbebyggelse, som omges av vacker natur med många mindre sjöar. De största natur- och friluftslivsvärdena finns i öster kring de tre största sjöarna.

Hästveda

Hästveda har en lång historia och omnämns i skrift redan omkring 1200-talet. Hästveda betyder möjligen hästskogen, skogen där hästarna drevs på bete. Det var kyrkbyn som beboddes först i Hästveda. Kyrkan är från 1100-talet, och dekorerad med kalkmålningar från 1200- och 1500-talen. Hästveda kom att flyttas från kyrkbyn till området runt stationen då järnvägen, södra stambana, öppnades 1862. Stationen var även utgångspunkt för ytterligare en järnväg, Hästveda-Karpalund.

Den nya orten vid järnvägen planerades enligt järnvägsarkitekt Edelsvärds planidé, med bland annat en från stationshuset utgående centralesplanad som delade bebyggelsen i två symmetriska delar. Planen anpassades till naturens förutsättningar, men stora delar genomfördes.

Bebyggelsen består till största delen av småhusbebyggelse, främst från 1900-talet. Centralt i Hästveda ligger Lilla sjö med sitt natursköna motionsspår. På bekvämt cykelavstånd från centrum

ligger Lursjön med en välbesökt badplats. En av de årliga återkommande händelserna i samhället är Hästveda marknad. Väster om Hästveda ligger Barnens by som är en sommarkoloni som ägs av Malmö kommun.

Sösådala

Sösådala ligger i de skogrika gränstrakterna i södra delen av Hässleholms kommun, med vacker natur och tydliga spår efter forna vulkaner. Sösådala by ligger vid gamla landsvägen och vid ån mellan Tjörnarpsjön och Finjasjön. Den tidiga bebyggelsen låg samlad på båda sidor om ån, öster om landsvägen.

När riksdagen beslutade att södra stambanan skulle byggas, valdes en sträckning som hade som ett av sina syften att bryta bygd. Längs banan växte det därför upp många nya samhällen, på platser där det med tanke på bl.a. restider var lämpligt att lägga en station, ett av dessa var Sösådala. 1859 invigdes bandelen Höör – Sösådala.

Med tiden kom centrum att förskjutas från byn till området kring stationen, där stationshuset i rött tegel från 1863 står kvar i närmast ursprungligt skick. Det ritades av SJ:s förste egne arkitekt Adolf Edelsvärd, som även ansvarat för stadsplanen med rätlinjigt gatunät, trädkantade gator, ett parkliknande centralt område och ett esplanadsystem.

Utmärkande för stationssamhällena är en tydligt stadsmässig bebyggelse. Flera av de centralt belägna byggnaderna har fått en representativ utformning med dekorerade putsfasader. Viktiga inslag i miljön är även bostadshus för järnvägspersonal samt magasinsbyggnader. Kring stationen etablerades även småindustrier, handel- och serviceinrättningar. Orten är idag ett utpräglat villasamhälle, men rymmer även en del hyresfastigheter. Några av flerbostadshusen byggdes som arbetarbostäder åt Dux och Backers anställda under 1960-talet.

Tyringe

Tyringe by har anor från järnåldern. Bynamnet nämns första gången i skrift redan 1353 och under 1600-talet bestod byn av fyra gårdar. Byn låg vid allmänna landsvägen mellan Helsingborg och Kristianstad och här fanns Gästgivaregården, som var ett centrum för samfärdsl. Gårdens byggnader från 1700- och 1800-talen vårdas som de kulturbyggnader de är.

Järnvägen byggdes 1876 och då växte byn i riktning mot stationen. Under 1900-talet utvecklades samhället som en kurort med sanatorium, badanstalt samt många hotell och pensionat. Tyringes centrala delar domineras av flerbostadshus. Runt kurhotellet, dominerar villabebyggelse med många f.d. pensionat och stora villor med speciell arkitektur från början av 1900-talet.

De tre kvarnarna i Svartevadsbäcken gav orten en särprägel. De existerar fortfarande, men har utvecklats till industriella anläggningar. Det finns många attraktiva strövområden i Tyringe och dess närområde, bland annat stora områden med bokskog och dramatisk natur med stora höjdskillnader till exempel Stenberget med utsikt över Finjasjön.

Vinslöv

Området runt Vinslöv är mycket rikt på fornlämnningar, särskilt röjningsrösen och gravar, troligen från järnåldern. De lätta jordarna, vattendraget Vinne å och Nävlingeåsen är faktorer som talar för att området har varit attraktivt för bebyggelse redan under förhistorisk tid.

Vinslöv är en kyrk- och bondby med gamla anor. Från 1100-talet, då kyrkan i Vinslöv byggdes, tills början på 1800-talet, då byarnas marker skiftades, förändrades varken landskapets, byns eller byggnadernas karaktärer särskilt mycket. Genom skiftena förändrades landskapet radikalt då gårdar flyttades från byn och markerna slogs ihop till större och effektivare brukningsenheter.

Nästa stora förändring kom med järnvägen 1865. Stationen byggdes söder om den gamla byn och hantverk, handel och småindustri kopplat till jordbruket växte fram. Kring järnvägsstationen byggdes hus som både till utseende och till material skilde sig från bebyggelsen i bondbyarna. Husen byggdes längs gator som anlades i ett strikt rutnät vars riktning bestämdes av de medeltida vägarna mellan byarna och bebyggelsen fick en tydlig stadsprägel. 1901 blev Vinslöv municipal-samhälle.

Vinslöv växte starkt under 1960- och 70-talen och bebyggelsen från denna tid dominerar i samhället. Det gamla Hedbergshuset, känt för sin långa historia av möbelförsäljning, har fortfarande små utställningar som man kan svänga förbi och titta på. Samhället omges av vackra omgivningar med värdefulla natur- och friluftslivsvärden. Vinne å rinner i en båg i nordväst och Nävlingeåsen höjer sig i sydväst.

Vittsjö

Orten har gamla anor här finns minnesmärken från 1600-talets ofredsår, lämningar från en medeltida borg, Vittsjöborg på en udde mellan Picklesjön och Mellomsjön, och en 800 år gammal kyrka.

Vittsjö stationssamhälle växte fram runt sekelskiftet 1800-1900. Orten utvecklades till en känd kurort och många turister kom med järnvägen. Det var sjöarna, den friska luften och välgörande skogspromenader kombinerat med god mat och trevligt boende som lockade.

Vittsjö är fortfarande en oas för många människor men inriktningen har ändrats. Dagens besökare kommer i större utsträckning hit för att campa, fiska och vandra i skogen. De före detta pensionaten erbjuder nu konferenser, vandrarhem, samt olika upplevelsepaket. Vittsjö består i huvudsak av småhusbebyggelse och man bor sjönära nästan överallt.

Nutid

Under de senaste två decennierna har Hässleholm fått se militären och stora delar av tillverkningsindustrin lämna staden för att ersättas med tjänster, service och upplevelser. Staden har gått från att vara centrum i ett eget omland till att också bli en del av Öresundsregionen. I juni 2016 stod överenskommelsen om höghastighetståg med station vid Hässleholm C klar. Från Hässleholm kommer man att kunna resa till Stockholm på drygt 2 timmar. Söder om Hässleholm öppnas möjlighet för snabb-bare, punktligare och tätare trafik till Lund och Malmö. Handslaget innebär också ett åtagande från kommunens sida, att tillsammans med Kristianstads kommun bygga 7 000 nya bostäder.

Första Avenyn, Hässleholm. Fotograf: Thomas Johnsson

► Viktiga begrepp

Kulturarv

Kulturarv omfattar alla materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna. Uttrycken kan vara historiska spår, objekt eller företeelser. Kulturarv kan också beskrivas som förutsättningar för eller resultatet av dynamiska samtal eller förhandlingar om samhällets utveckling.

Kulturmiljö

Kulturmiljö avser de avtryck som de mänskliga aktiviteterna genom tiderna avsatt i den fysiska miljön. Kulturmiljö är hela den av människor påverkade miljön som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. En kulturmiljö utgör en kontext som kan innehålla föremål, ortnamn eller traditioner som är knutna till platsen.

Kulturmiljöarbete

Kulturmiljöarbete, såväl det offentliga som det som bedrivs av civila samhällets organisationer skapar förutsättningarna för människor att göra anspråk på kulturarv genom att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer.

Offentligt kulturmiljöarbete

Offentligt kulturmiljöarbete är de organiserade processer som hanterar kulturmiljöer i samtiden. Utifrån samtidens premisser värderas, väljs, bevaras, används och utvecklas de spår från det förflutna som framtida generationer kan förhålla sig till. Kulturmiljöarbetet möjliggör identitetskapande processer på såväl nationell, regional som lokal nivå.

Landskapsanalys

Landskapsanalys är en metod för att ta fram kvaliteterna i ett landskap och kan användas både för bevarande och för utveckling av ett landskap.

Vinslövs kyrka. Fotograf: Helen Clargården

► Lagstöd

Miljöbalken (MB)

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. I miljöbalkens miljöbegrepp ingår även kulturmiljön och i balken finns ett antal bestämmelser till skydd för kulturvärdena. I Sverige finns omkring 1700 områden som är av riksintresse för kulturmiljövården enligt miljöbalkens 3 kap.

Bevarande av värdefulla kulturpräglade landskap styrs med skyddsinstrumentet kulturresevat. I ett kulturresevat kan hela områdets natur- och kulturmiljövården skyddas och vårdas, inklusive byggnader, anläggningar, fornlämningar och mark. Även sådana värden som består av verksamheter, kunskaper och traditioner kan hanteras inom ramen för förvaltningen av ett kulturresevat.

MB 3 kap – Riksintresseområden

6 § Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

MB 7 kap – Kulturresevat

9 § Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område ska bestämmelserna i 4–6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kultur-

minne eller fornlämning enligt kulturmiljölagen (1988:950) hindrar inte att området förklaras som kulturresevat.

Plan- och bygglagen (PBL)

Lagen reglerar planläggning och bygglov. Plan- och bygglagen innehåller även förbud mot förvanskning av särskilt värdefulla byggnader. Vid planläggning ger lagen möjlighet för kommunen att skydda kulturhistoriskt värdefull bebyggelse genom specifika planbestämmelser. Lagen ställer också krav på fastighetsägaren att underhålla sin fastighet och att visa varsamhet och hänsyn till kulturhistoriska värden.

PBL 2 kap – Allmänna och enskilda intressen

6 § Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

PBL 8 kap – Förbud mot förvanskning

13 § En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

En utpekad byggnad i t. ex kulturmiljöprogram är bara en upplysning om att kommunen bedömer att byggnaden har sådana värden att den omfattas av förvanskningsförbudet. I beslut om bygglov måste byggnadsnämnden ta ställning till om byggnaden har sådana värden att den anses vara särskilt värdefull.

PBL 8 kap – Underhåll och varsamhet

14 § Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas... Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

17 § Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Kraven gäller alla byggnader och vid alla ändringar, både utvändigt och invändigt och oberoende av om en åtgärd är bygglovs- eller anmälningspliktig eller inte. Gäller även hela bebyggelsemiljöer. Detta gäller även om kommunen inte i förväg har tydliggjort varsamhetskraven.

Kulturmiljölagen (KML)

Kulturmiljölagens övergripande syfte är att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. I kulturmiljölagen finns bestämmelser om fornlämningar, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen, kulturföremål och ortnamn.

KML 1 kap – God ortnamnsed

God ortnamnsed ska iakttas vid statlig och kommunal verksamhet och innebär bland annat att hävdvunna ortnamn inte får ändras utan starka skäl.

KML 2 kap – Fornlämningar

Fornlämningar är skyddade i enlighet med bestämmelser i lagen och får inte skadas. I lagen anges vad en fornlämning är, vilken utbredning en sådan har och hur tillståndsprövningen går till. Länsstyrelsen beslutar om fornlämningar och Riksantikvarieämbetet beslutar om fornfynd. Den som på något sätt vill ändra en fornlämning måste ha länsstyrelsens tillstånd.

KML 3 kap – Byggnadsminnen

Särskilt värdefulla byggnader, byggnadsmiljöer, parker eller trädgårdar kan skyddas som byggnadsminne. För att en byggnad ska kunna förklaras som byggnadsminne ska vissa kriterier vara uppfyllda. Vid byggnadsminnesförklaringen fastställs skyddsbestämmelser som syftar till att byggnaden eller miljöns kulturhistoriska värden och karaktärsdrag bevaras. För ändringar eller ombyggnader av ett byggnadsminne krävs tillstånd från länsstyrelsen.

KML 4 kap – Kyrkliga kulturminnen

Kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser uppförda före 1940 är skyddade som kyrkliga kulturminnen och får inte ändras utan tillstånd från länsstyrelsen. Detsamma gäller även för vissa särskilt utpekade kyrkor och begravningsplatser uppförda efter 1940. Tillståndsplikten omfattar även kyrkornas interiörer och kyrkliga inventarier.

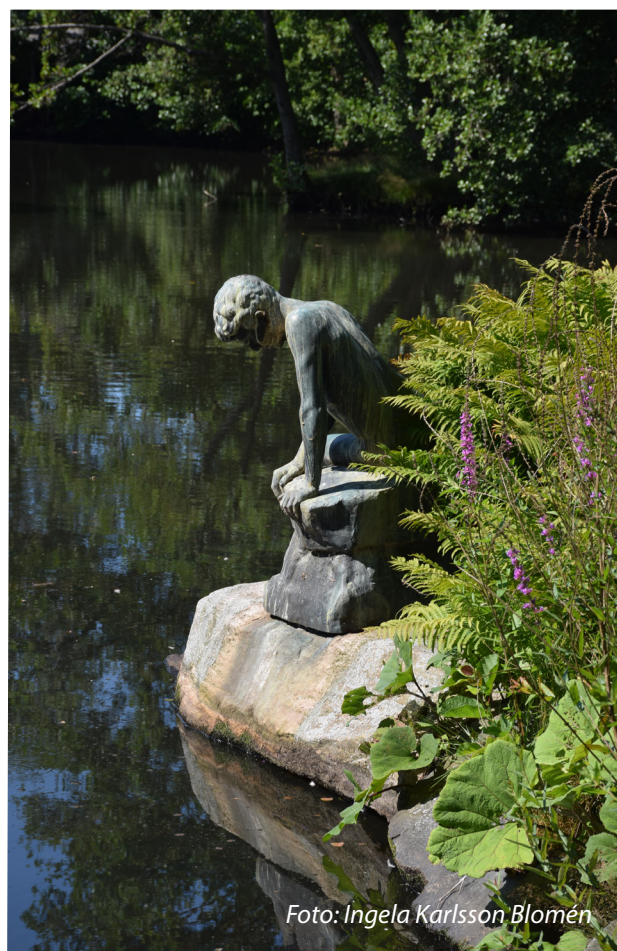

Foto: Ingela Karlsson Blomén

► Internationella konventioner, nationell vision och nationella mål

Internationella konventioner

Världsarvskonventionen

Ett världsarv är en plats som är så värdefull från kultur- eller naturmiljösynpunkt att det är en angelägenhet för hela mänskligheten. Sveriges världsarv hanteras genom tillämpningen av främst PBL (plan- och bygglagen), MB (miljöbalken) och KML (kulturminneslagen)

Unescos världsarvskonvention tillkom 1972 och 190 länder har ratificerat konventionen, bl.a. Sverige 1985. Ett världsarv är en plats som är så värdefull från kultur- eller naturmiljösynpunkt att bevarandet av denna är en angelägenhet för hela mänskligheten. Det är ett landskap, en ort, ett naturområde eller ett objekt som på ett alldeles unikt sätt vittnar om jordens och människans historia. Beslut om nya och befintliga världsarv fattas av Unescos världsarvskommitté som har rullande representation från 21 medlemsländer. 2013 fanns 981 världsarv i 160 länder på listan varav ca 90 % var kulturmiljörelaterade. Sverige har 15 världsarv (2013) varav ett är naturmiljö, ett är blandat natur och kultur och resten är kulturmiljöer. Läs om de svenska världsarven på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Europeiska landskapskonventionen

Den europeiska landskapskonventionen syftar till att förbättra skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den syftar också till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och till att stärka allmänhetens och localsamhällets delaktighet i förvaltningen av landskap. Konventionen innefattar alla typer av landskap som människor möter i sin vardag.

Landskapskonventionen understryker att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. Landskapskonventionen utgår från

landskapet som helhet och betonar en bred, sektoröverskridande tolkning av landskapsbegreppet. Konventionen lyfter landskapet som grund för människors välbefinnande, hälsa och estetiska upplevelser och den innefattar alla typer av landskap som människor möter i sin vardag. Landskapets ständiga förändring är en naturlig del av dess utveckling. I den europeiska landskapskonventionen definieras landskap som "ett område sådant det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspelet mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer". Hur landskapet uppfattas handlar om relationen mellan människa och plats. Upplevelser är inte bara visuella utan handlar även om ljud, lukt, känsla, minnen och associationer.

Landskapskonventionen innehåller också en tydlig demokratisk aspekt. Den lyfter fram landskapets sociala betydelse och understryker vikten av att såväl dagens som kommande generationer ska ges möjlighet att delta aktivt i värdering och förvaltning av landskapet.

Nationell vision för kulturmiljöarbete – Vision för kulturmiljöarbetet 2030

Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige. Visionen innebär att framtidens kulturmiljöarbete är avgörande för ett inkluderande samhälle genom att erbjuda alla:

- samtal som utmanar föreställningar om samhällets utveckling
- förutsättningar att förstå samtiden
- möjlighet att utveckla samhällsengagemang, tillit och gemenskap.

Ett inkluderande samhälle är en förutsättning för att Sverige ska ha en hållbar utveckling och bidra till FN:s globala hållbarhetsmål. I ett inkluderande samhälle känner människor, oavsett bakgrund, tillit till varandra, engagerar sig gemensamt för en demokratisk samhällsutveckling och upplever att de har rättighet att ta del av och skyldighet att bidra till samhällets samlade resurser. Så skapas upplevelsen av en gemensam framtid. Samtidigt finns det utrymme för utmanande och kontrasterande åsikter som kan mötas och brytas mot varandra.

Nationella mål för kulturmiljöarbetet

”Syftet med översynen av målen för arbetet med kulturmiljön är att skapa goda förutsättningar för ett offensivt kulturmiljöarbete som aktivt bidrar till ökad livskvalitet och att humanistiska perspektiv ges utrymme att påverka samhällsutvecklingen”

De nationella målen för kulturmiljöarbetet gäller sedan 2014. Målen ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet och vara vägledande för kulturmiljöarbetet på regional och kommunal nivå.

Genom målen har det skett en förskjutning – från en tonvikt på bevarande till hur kulturmiljöarbetet kan bidra till en hållbar samhällsutveckling. Det har blivit tydligare att kulturmiljöarbete befinner sig i en skärningspunkt mellan olika politikområden, såsom kulturpolitik, miljöpolitik och samhällsplanering och att behovet av tvärsекtoriellt arbete har ökat.

I enlighet med målen ska det statliga kulturmiljöarbetet främja:

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön

► Nationell vision och nationella mål

- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljö som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen

Målen ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet, men de ska även kunna vägleda politiken i kommuner och landsting.

Nationella miljömål som berör kulturmiljön

Levande sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Levande skogar

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Foto: Ingela Karlsson Blomén

► Kulturmiljöaktörer

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet ansvarar för frågor om kulturarvet och kulturmiljön. Myndigheten leder och stödjer arbetet med att bevara, använda och utveckla kulturarvet i landet. Dessutom fördelar Riksantikvarieämbetet bidrag och granskar länsstyrelsens arbete och tillsyn enligt kulturmiljölagen och tillhörande förordningar och föreskrifter.

Andra statliga myndigheter

Andra statliga myndigheter, som till exempel Boverket, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, har inom sina verksamhetsområden ansvar för kulturmiljön och att de nationella målen för kulturmiljöarbetet uppnås. Länsstyrelsen ansvarar för kulturmiljöarbetet i länet genom tillämpningen av kulturmiljölagen och kontrollerar att lagen följs samt ger tillstånd, råd och information. Länsstyrelsen ska även bevaka att riksintressen för kulturmiljövården tillgodoses i planeringen och följer upp kommunernas tillämpning av plan- och bygglagstiftningen och ger kommunerna råd och stöd.

Länsmuseer

Länsmuseerna eller motsvarande regionala museer samlar, förvaltar och förmedlar kunskapen om länens kulturarv och kulturmiljöer. Utåtriktad verksamhet i form av utställningar och annan pedagogisk verksamhet är en viktig del av museernas arbete.

Kommuner

Kommunerna bestämmer hur kommunens mark får användas och bebyggas. För detta upprättar kommunerna detaljplaner enligt plan- och bygglagens bestämmelser.

Övriga aktörer

Dessutom finns en rad andra privata, offentliga och ideella aktörer som arbetar med olika aspekter av kulturmiljö- och kulturarvsfrågor. Hembygdsrörelsen är en av dessa aktörer, som med ideella insatser förvaltar kulturarvet.

► Kulturmiljöer i Hässleholms kommun

Nationella intressen

Vissa kulturmiljöer och byggnader samt forn-lämningar har särskilda skydd i lagstiftningen, så kallade riksintressen.

Riksintresseområden

Enligt miljöbalken ska områden som pekats ut som riksintressen för kulturmiljövården skyddas så långt som möjligt mot åtgärder som kan påtagligt skada de utpekade intressena. Riksintressen för kulturmiljövården är områden som är unika i Sverige. Länsstyrelsen ansvarar för att bevaka riksintressena.

Riksintresseområden i Hässleholm

I Hässleholms kommun finns två områden som pekats ut som riksintressen för kulturmiljövården; Skeingeberg-Brunkelstorp och Gumlösa-Hälleberga backe-Sinclairsholm.

Skeingeberg-Brunkelstorp

Området utgör ett omväxlande skogs- och odlingslandskap med höga biologiska och kulturhistoriska värden. Kring byarna finns ett variationsrikt landskap med flera stengårdsgårdar, betesmarker och betespräglad skog. Inom området finns välbevarade och samlade bymiljöer med oskiftade karaktärer, samt välbevarade gårdsmiljöer. Borgen, en medeltida borgruin från 1600-talet, visar traktens forna betydelse i fortifikatoriskt och kommunikationshistoriskt hänseende. Betesmarkerna kring herrgården blir periodvis översvämmade och används fortfarande.

Skeingesjön ingår i Helge ås vattensystem och ligger i nordöstra delen av Hässleholms kommun. Området kring sjön är delvis skogsbevuxet. Delar av den äldre typen av kulturlandskap med periodvis översvämmade våtmarker, som fortfarande nyttjas för betesdrift, är bevarade.

Skeingeberg

Skeingeberg ligger på Borgön i Skeingesjön. Av anläggningen kvarstår en kraftig, åttkantig mur. Den var tidigare närmare fem meter hög och försedd med väktargång på krönets insida. Skeingeberg uppfördes under 1100-talet men slutade att användas under 1200-talet. Borgens byggherre är inte känd men det finns troligen ett samband mellan borgen och Björkeberga län, som tillhörde ärkebiskopen i Lund under senmedeltiden. Borgens funktion är inte klart utredd. Den kan ha varit en kontrollpunkt längs de medeltida handelsvägarna, centrum i ett godskomplex eller möjligen mittpunkt i den järnhantering som var utbredd i dessa trakter under medeltiden.

Björkeberga

Vid medeltidens slut fanns ett Björkeberga län som under 1500-talet övergick till adelsgoods, först med Björkeberga och sedan som Skeinge som huvudgård. Björkeberga gård präglas av 1800- och 1900-talen. Av det äldre byggnadsbeståndet kvarstår en ladugård byggd 1740. Längan har en ålderdomlig konstruktion med så kallad sidomesula, det vill säga takbärande sidostolpar.

Skeinge

Skeinge säteri uppfördes omkring 1640 och fick sin nuvarande karolinska utformning vid mitten av 1700-talet. Gården består av en huvudbyggnad och två friliggande flyglar längst i norr. Söder om dessa ligger två mindre paviljonger, följda av ekonomibyggnader. Huvudbyggnaden och flyglarna är uppförda i gulputsad timmerkonstruktion. Uppfarten till Skeinge kantas av tuktade avenbokshäckar och utmed allmänna vägen finns ett karaktäristiskt mönster av alléer. Strax intill herrgården ligger en privat begravningsplats.

Hovgården

Hovgården ligger nordväst om Skeingesjön. Gården är fyrlängad och ekonomibyggnaderna är uppförda i skiftesverk enligt äldre mönster.

Gullarp

Gullarp är en samlad liten by som inte berörts så mycket av skiftena. Här finns flera välbevarade gårdar med trähus i traditionell stil samt vällagda stengårdsgårdar och bibehållna fågator som löper norrut in mot skogen. I de södra nu skogbevuxna delarna mot Gullarpssjön och Helge å finns flera spår efter slätterängar som troligen använts gemensamt av flera byar. I byn finns en äldre ek, flera hamlade träd och odlingsrösen.

Brunkelstorp

Byn Brunkelstorp är en samlad bymiljö där delar av den äldre bebyggelsen är välbevarad. Byn omges av ett småskaligt och ålderdomligt odlingslandskap med vällagda stengårdsgårdar, hamlade träd och välbevarade hagmarker med flera slätter- och betesgynnade arter i floran.

Motiv för bevarande

Området utgör ett omväxlande skogs- och odlingslandskap med höga biologiska och kulturbeskrivande värden. Kring byarna finns ett variationsrikt landskap med flera stengårdsgårdar, betesmarker och betespräglad skog. Inom området finns välbevarade och samlade bymiljöer med oskiftade karaktärer, samt välbevarade gårdsmiljöer. Borgen visar traktens forna betydelse i fortifikatoriskt och kommunikationshistoriskt hänseende.

Riksintressebeskrivning: Skeine [L 28] (Verums sn)

Motivering: Herrgårdslandskap med medeltida borguin. (Borgmiljö).

Uttryck för riksintresset: Skeinge herrgårdsmiljö ursprungligen från 1600-talet men ombyggd i mitten av 1700-talet. Betesmarker som periodvis är översvämmade och fortfarande nyttjas.

Gumlösa-Hälleberga backe-Sinclairsholm

Området ligger i slättlandskapet vid Almaån öster om Hässleholm. I söder övergår landskapet i skogbevuxna kullar. Det speglar flera olika skeden av kulturlandskapets historia. Fornborgen pekar på orostider under förhistorisk tid, kyrkobyggnaden på den medeltida kyrkomakten, herrgården på det feodala samhället och odlingslandskapet på den agrara strukturuomvandlingen under 1800-talet. Kyrkan är Nordens äldsta daterade tegelkyrka.

Hälleberga backe

Hälleberga backe, som är bevuxen med bokskog, avtecknar sig tydligt i den flacka omgivningen. På krönet av backen finns lämningar av en fornborg, uppförd någon gång mellan mitten av 400-talet och slutet av 700-talet. Håligheterna i berget skall enligt traditionen tyda på äldre försök till gruvdrift.

Gumlösa kyrka

Den röda tegelkyrkan i Gumlösa socken är Nordens äldsta daterade tegelkyrka. Den invigdes 1192 och är enligt äldre mönster uppförd på en höjdsplatå, där den ursprungligen var ännu mer dominerande i landskapet.

Sinclairsholm

Sinclairsholm, söder om ån, består av en huvudbyggnad med två fasta och två friliggande flyglar samt ett stort antal ekonomilängor. Namnet Sinclairsholm syftar på Anders Sinclair, som under tidigt 1600-tal på platsen lät bygga en sätesgård. Mycket talar för att det i trakten fanns en motsvarighet redan under äldre medeltid. Den storman som lät bygga Gumlösa kyrka bör ha haft en större och ståndsmässig gård i kyrkans närhet. Den nuvarande utformningen med brant tak och gulputsade fasader fick Sinclairsholm på 1950-talet, då man sökte återställa byggandens karolinska 1700-tals utseende.

Omfattande dikningsföretag kring Almaån genomfördes under 1860–1870-talen. Den nya jordbrukstekniken krävde större och mer ändamålsenliga ekonomibyggnader varför man rev den

gamla ladugården, strax söder om huvudbyggnaden och uppförde nya längor. Några i gråsten och tegel stammar till sina äldsta delar från denna tid. En dekorativt utformad port markerar den gamla inkörsporten. Anläggningen har i modern tid kompletterats med nya längor.

En äldre stenvalvsbro, som är belägen i gårdens trädgård, anger landsvägens tidigare sträckning. Bron bär två inskriptionstavlor vilka anger byggnadsåren 1810 och 1832. Den togs ur bruk under 1950-talet när Almaåns lopp ändrades. Flera äldre byggnader som mejeri, smedja och bostadshus för de anställda är bevarade. De är i huvudsak byggda i gråsten men även brädfodrade träbyggnader förekommer.

Skolhuset väster om Hälleberga backe ansluter i sin utformning till Sinclairsholms huvudbyggnad, vilket är vanligt i miljöer av det här slaget. I utkanterna av ägorerna finns flera torp och arrendegårdar. De bäst bibehållna har ett traditionellt byggnadsskick med röd brädfodring.

Motiv för bevarande

Området speglar flera olika skeden av kulturlandskapets historia. Fornborgen pekar på orostider under förhistorisk tid, kyrkobyggnaden på den medeltida kyrkomakten, herrgården på den feodala samhället och odlingslandskapet på den agrara strukturomvandlingen under 1800-talet.

Riksintressebeskrivning

Gumlösa-Sinclairsholm [L 27] (Gumlösa sn)
Motivering: Herrgårdsmiljö som är exempel på risbygdens godslandskap med Gumlösa kyrka som är Nordens äldsta daterade tegelkyrka. (Kyrkomiljö). Uttryck för riksintresset: Sinclairsholms herrgård med ekonomibyggnader från 1860-talet, mejeri, smedja, bostadshus, torp, arrendegårdar och skolhus. Öppet utdikat odlingslandskap. I området ingår även: En fornborg.

Regionalt kulturmiljöprogram för Skåne

Har utarbetats av Länsstyrelsen, i Hässleholms kommun finns 30 utpekade områden, dessa är:

- Aggarp
- Bosarпасjön
- Ekholmen – Gundrastorp
- Grydebjär
- Gumlösa-Hälleberga backe – Sinclairs holm
- Göingeåsen -Ebjörnarp – Ignaberga – Tykarp
- Hagsjö
- Helge å
- Hovdala
- Hässleholm
- Isakstorp
- Kråkeberga
- Kämlehöljalt
- Maglö
- Mala
- Mannarp
- Mellby och Adseke
- Myrarp
- Norra Sandby – Laxbromölla
- Oretorp-Dammhuset
- Rävninge
- Skeingeborg – Brunkelstorp
- Smedeboda
- Stenkeslycke
- Store Mosse – Häglinge
- Södra stambanan
- Sösdala
- Vankiva
- Vätteryd
- Åraslöv

På Länsstyrelsens webbsida finns mer information och beskrivning av de olika utpekade områdena.

Kulturresevat

Enligt miljöbalken kan ett mark- eller vattenområde förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. Beslutet om kulturresevat får fattas av länsstyrelsen eller kommunen. Hässleholm saknar kulturresevat.

Fornlämningar

Alla fornlämningar är enligt kulturmiljölagen skyddade och får inte skadas. Den som på något sätt vill förändra en fornlämning måste ha länsstyrelsens tillstånd. I Hässleholms kommun finns närmre 5000 fornlämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets Fornsök/Fornreg.

Byggnadsminnen i Hässleholm

Enligt kulturmiljölagen kan byggnader eller bebyggelseområden förklaras som byggnadsminnen av länsstyrelsen om de bedöms ha synnerligen höga kulturhistoriska värden. I Hässleholms kommun finns tre utpekade byggnadsminnen (därutöver finns ett antal kyrkliga kulturminnen).

Hovdala Slott

Gården omtalas första gången 1130, men fick sitt nuvarande läge på 1500-talet. På denna tid fanns en vallgrav runt anläggningen som fortfarande, dock torrlagd, omger borgområdet. Med sitt läge i gränslandet spelade Hovdala en viktig roll under krigen mellan Sverige och Danmark på 1600-talet.

Mangård och ladugård

Hovdala slott består av två delar, mangården och ladugården. Mangården var ursprungligen helt kringbyggd men har nu tre längor. Den norra byggdes i början av 1500-talet, ankarjärnen bär årtalet 1511. Den östra, som varit det egentliga boningshuset, byggdes 1681-82 av Jens Mikkelsen, adlad Ehrenborg av Karl XI 1687. Den södra längan byggdes 1805.

Till godset hör också ett mäktigt porttorn, byggt år 1600, som än i dag har spår av strider då snapphanar och danskar angrep Hovdala under skånska kriget 1675–1679. Den stora ladu- och magasinsbyggnaden uppfördes av Jens Mikkelsen 1680.

Mitt emot denna ligger den stora stenladugården från 1868. Till gården hörde förut också en park eller trädgård, anlagd på franskt manér.

Bristande resurser gjorde dock att den fick läggas igen, men orangeriet från 1763 finns kvar och restaurerades i mitten av 1990-talet.

Fotograf: Johan Funke

Renoveringar på 1990-talet

Slottet var stängt för allmänheten under många år men återinvigdes i juli 1998 efter en renovering som genomfördes av Statens fastighetsverk. Man har strävat efter att åter ge slottet den känsla av lantlig empire det hade under sin storhetstid vid 1800-talets början. Den östra längen, boningshuset, från 1681 har blivit museum.

Statligt byggnadsminne

Slottet var i familjen Ehrenborgs ägo i nio generationer fram till 1944 då det löstes in av svenska staten. Hovdala var ett mycket stort gods som omfattade omkring 7.000 hektar. Efter att ha använts som övningsfält av Hässleholms garnison har markerna nu övertagits av kommunen. Sedan 1947 är Hovdala slott statligt byggnadsminne. Hovdala slott är ett nationellt kulturarv som tilldelats det prestigefyllda Europa Nostra Award för varsam restaurering. Storslagen enkelhet och en köksträdgård utöver det vanliga.

Norra Mellby skol- och fattighus

I Norra Mellby ligger kyrkan, skol- och fattighuset och prästgården nära varandra och är en del av den gamla bykärnan. De berättar om äldre tiders samlingsplats, ett sockencentrum, där sockenborna regelbundet möttes och där byggnaderna var knutna till olika sociala funktioner i 1800-talets bondesamhälle.

Skol- och fattighuset har ett välbevarat byggnadsskick och ger ett ålderdomligt intryck. Det är uppfört i för trakten och tiden typiska byggnadsmaterial, sten och trä. Huset, i två våningar, är delvis inbyggt en sluttning, vilket var relativt vanligt förr i tiden. Genom att bygga in huset i en backe sparade man både byggnadsmaterial och ved för uppvärmning.

Omsorgen om socknens fattiga har sedan långt tillbaka varit en gemensam angelägenhet. Genom statliga förordningar fick socknen riktlinjer för hur fattigvården skulle ordnas. Direkta krav på fattigstugor ställdes i en lag 1734 där det skrevs att "alle som bo i socknen skola fattigstufwa

bygga och uppehålla". I Norra Mellby finns uppgifter från 1790-talet om ett fattighus. Det hade i äldre handlingar kallats för sjukstuga. I början av 1800-talet var byggnaden i så dåligt skick att man bestämde sig för att ersätta den med en ny. På kyrkoherdens förslag beslutades att den också skulle användas för skolundervisning. Man bestämde också att det nya huset skulle placeras mittemot det gamla, på andra sidan vägen. Initiativet att skapa en egen skola i socknen kom långt före den allmänna skolstadgan, som trädde i kraft först 1842. Genom stadgan föreskrev staten att varje församling var skyldig att svara för skolundervisning och uppföra minst ett skolhus.

Ett av Skånes äldsta bevarade kombinerade skol- och fattighus

Det nya skol- och fattighuset i Norra Mellby stod klart 1816 och är ett av de äldsta bevarade i länet. Det hade från början endast av en våning. Husets ena halva var avsatt för sex personer av socknens fattiga och den andra för skolläraren. Ett av de två rummen, som läraren disponerade, skulle användas för undervisning men även som möteslokal för sockenstämman när så behövdes.

Den övre våningen påbyggdes under 1840-talet och var ett svar på skolstadgans krav om fullvärdiga skolhus i varje socken. Den inreddes med skolsal och lärarbostad, som fick egna ingångar från gårdssidan. Skolsalen fick en större förstuga på 1890-talet. Den är putsad och guldfärgad med brädklädda gavlar och tegeltäckt tak och visar upp tre olika byggnadsskick; bottenvåning i sten, ovanvåning i skiftesverk och förstuga i korsvirke. Det finns uppgift att det i Hässleholmstrakten har funnits fler skol- och fattighus av den här typen.

Skolan i bruk till 1950-talet

Skolundervisning kom i och med skolstadgan 1842 att omfatta alla barn. Undervisningen i Norra Mellby följde den så kallade Lancaster-metoden, en sorts växelundervisning där de äldre barnen fick hjälpa de yngre. I lärarbostaden på ovanvåningen fanns kök och två "stora och

snygga rum”. Omkring 1900 hade fattigstugan tjänat ut sin roll och socknens fattiga flyttades till Sandåkra, några kilometer norrut. Skolhuset fortsatte att användas för undervisning och som lärarbostad till omkring 1950.

Sedan 1980-talet använder Sösdala Hembygds- och Fornminnesförening lokalerna för sin verksamhet. Byggnaden, som alltid har haft en stark lokal förankring och varit en del av byns sociala liv med en koppling till fattigvård, undervisning, ungdomsgård, och föreningsliv, är numera inrett som museum. Fattighuset med sin eldstad i förstugan, de slitna trägolven, tegelgolvet och de få fönstren visar på den enkelhet som var fattigfolkets dagliga miljö under svenskt 1800-tal. Rummen är möblerade med tidstypiska enkla träsängar och -möbler. Skolsalen på ovanvåningen har ett karaktäristiskt utseende med högt i tak, ett stort antal fönster, skolbänkar i trä, upphöjt golv vid katedern och orgel. Salen rymmer också en utställning över bygdens historia. Under 2004–2005 genomfördes en renovering och huset fick då tillbaka sin äldre färgsättning.

Skolgård och utedass

Skolgården är idag gräsbevuxen och i utkanten ligger uthuset med sina karaktäristiska utedass, ett för läraren, ett för flickorna och ett för pojkarna. Ett givet inslag i skolmiljön är också flaggstången.

Motiv för byggnadsminnesförklaringen

Norra Mellby skol- och fattighus har synnerligen höga kulturhistoriska värden kopplade till:

- att den visar hur skola och fattigvård kunde vara organiserade och utformade under 1800-talet och det tidiga 1900-talet.
- att byggnaden är väl bibehållen både ut- och invändigt. Det gäller såväl planlösning som material, byggnadsteknik och inredningsdetaljer.
- att den speglar skånsk byggnadstradition, i synnerhet den i de centrala och norra länsdelarna.
- att den berättar om levnadsvillkor för de socialt utsatta i äldre tiders Sverige.
- att den är en välbevarad skolmiljö med skolhus och utedass.
- att den representerar en tidig och på socknens initiativ uppförd byggnad för såväl skolundervisning och som fattigvård.

Gundrastorp och Ekholmens kvarn

Gundrastorp-Ekholmens dammverk och kvarnar ligger vid Vieån, strax öster om Vittsjösjön i norra delen av Skåne. Landskapet är småbrutet och till stora delar skogbevuxet. Vieån, som utgör gräns mellan två socknar, Vittsjö i norr och Verums i söder, har tidigt utnyttjats för kvarndrift. De två ålderdomliga kvarnanläggningarna, Gundrastorps kvarn på Vittsjösidan och Ekholmens på Veumsidan minner om en månghundraårig kvarnverksamhet. Det finns skriftliga uppgifter om en skvaltkvarn, det vill säga en kvarn för husbehovsmalning. Gundrastorp på 1690-talet och Ekholmen omnämns som kvarnplats på 1730-talet.

En trakt rik på vattenkvarnar

Genom beräkningar har man kommit fram till att det vid sekelskiftet 1900 i dåvarande Kristianstads län fanns omkring 250 vattenkvarnar. Enligt en inventering gjord på 1980-talet hade antalet

sjunkit till omkring 70 kvarnanläggningar. Vittsjö socken har sedan länge intagit en särställning vad gäller vattendrivna kvarnar. Kvarnarna var till att börja med mjölkvarnar, som senare kompletterades med sågkvarnar. I en beskrivning från 1767 omnämns 37 sågkvarnar i socken. Arkivmaterial visar att det även har funnits spikhammare och stampar, det vill säga maskiner för krossning eller malning.

Kvarnar för malning och för sågning

Kvarnbyggnaderna är välbevarade såväl till exteriör som interiör. De har brädfodrade ytter-sidor och spåntäckta tak. Byggnaderna fick sin karaktär på 1870-talet i samband med att en del förändringar gjordes av de befintliga byggnaderna. Den enbladiga ramsågen i Ekholmen ersattes då med en flerbladig ramsåg samtidigt som sågen i Gundratorps kvarn revs ut och gjordes om till kvarnbostad. Driften var igång till 1958. Till kvarnmiljön hör kanaler.

Motiv för byggnadsminnesförklaringen

Gundratorp-Ekholmens dammverk har synnerligen höga kulturhistoriska värden kopplade till:

- att det är en av de bäst bevarade vattendrivna mjöl- och sågkvarnanläggningarna i länet.
- kvarnarnas välbevarade exteriör och interiör.
- kvarnmiljön i sin helhet där byggnader och kvarnrännor är värdefulla delar, som tillsammans berättar om skånska vattenkvarnar med rötter i 1600-talet.
- den bevarade ramsågen Ekholmens kvarnbyggnad med sitt höga teknikhistoriska värde som vittnar om 1800-talets ökade sågverksamhet.

Kyrkliga kulturminnen

Kulturmiljölagen anger att alla kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör Svenska kyrkan samt alla begravningsplatser ska vårdas så att deras kulturhistoriska värde inte minskar. Om kyrkomiljön är från 1939 eller tidigare ska länsstyrelsen ge tillstånd till förändringar. Detta tillståndskrav gäller också för särskilt utvalda yngre kyrkor och anläggningar som har höga kulturhistoriska värden.

Yngre kyrkliga kulturminnen i Hässleholm:

- Ljungdala kyrka, byggd 1980. Ritad av Torsten Thuresson

Vägminnen

I ett vägminnesvårdsprogram från 1991 uttrycker dåvarande Vägverket en vilja och ambition att bevara gamla vägsträckningar.

Hästveda kyrka. Foto: Sofie Kling Mathiasson

Källor

Rapporter

Länsstyrelsen i Kronoberg. Förnyat kulturmiljöarbete kulturmiljöstrategi för Kronobergs län 2016-2020, Växjö: Länsstyrelsen i Kronobergs län

Region Skåne. Kulturarv, utdrag ur Regional kulturplan för Skåne 2016-2019, Malmö: Region Skånes kulturförvaltning

Region Skåne. Regional kulturplan för Skåne 2016-2019 (förlängd till och med 2020), Malmö: Region Skånes kulturförvaltning

Riksantikvarieämbetet. Nya nationella mål för kulturmiljöarbetet – myndigheters arbete för att bidra till målens uppfyllelse. Stockholm: Riksantikvarieämbetet, 2015.

Riksantikvarieämbetet. Plattform Kulturhistorisk värdering och urval Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet, Stockholm, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Riksantikvarieämbetet. Räkna med kulturarvet, kulturarvets bidrag till en hållbar samhällsutveckling, Stockholm: Riksantikvarieämbetet, 2017.

Trafikverket, Höghastighetsjärnväg Hässleholm – Lund Skåne län samrådsunderlag, Kristianstad, Trafikverket, 2018

Övriga publikationer

Att leva, uppleva, arbeta och lära i Hässleholms kommun, Hässleholms kommuns översiktsplan 2007, Hässleholms kommun, 2017

Damgren, Jan, Kinell, Wendel och Persson, Thorsten. Hässleholm, Hässleholm: Hässleholms kommuns skolstyrelse, 1974.

Framtidsplan för Hässleholms stad, Fördjupning av Hässleholms kommunskommuntäckande översiktsplan, antagen av kommunfullmäktige 2018-06-25, Hässleholms kommun, 2018.

Grönstrategier för Hässleholms stad och större stationsorter, antagen och reviderad av kommunfullmäktige, 2017-09-25, Hässleholms kommun, 2017.

Tre naturvårdstrategier för Hässleholms kommun, remissversion, Hässleholms kommun, 2019.

Värda att värda, byggnader och miljöer i Hässleholms kommun, Byggnadsvårdskommittén, Hässleholms kommun, 1986.

Hemsidor

Boverket. PBL Kunskapsbanken, <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman>

Länsstyrelsen Skåne. Kulturmiljöprogram för Skåne, <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besok-och-upptack/kulturmiljoprogram.html#0>

Riksantikvarieämbetet. Definition av kulturarv och kulturmiljö, <https://www.raa.se/kulturarv/definition-av-kulturarv-och-kulturmiljo/>

Riksantikvarieämbetet. Europeiska landskapskonventionen, <https://www.raa.se/samhallsutveckling/internationellt-arbete-och-eu-samarbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/>

Svenska Unescorådet. Världsarv, <https://www.unesco.se/kultur/varldsarv/>

